

УДК 343.36

ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ ЗА ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Кархут Р.В., аспірант
відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою
Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України

У статті досліджено об'єкт злочину, передбаченого статтею 232 Кримінального кодексу Республіки Польща. Закцентовано, що об'єкт злочину в кримінальному законодавстві – це один із обов'язкових елементів складу злочину. Установлено, що в науці польського кримінального права, на відміну від українського, замість поняття «об'єкт злочину», вживаються рівнозначні поняття – «предмет охорони» або «предмет злочину». Тобто поділ на поняття «об'єкт злочину» і «предмет злочину» не передбачено.

Ключові слова: *втручання в діяльність судових органів, об'єкт злочину, діяння, предмет злочину, правосуддя, кримінальна відповідальність.*

В статье исследован объект преступления, предусмотренного статьей 232 Уголовного кодекса Республики Польша. Акцентировано, что объект преступления в уголовном законодательстве – это один из обязательных элементов состава преступления. Установлено, что в науке польского уголовного права, в отличие от украинского, вместо понятия «объект преступления», употребляются равнозначные понятия – «предмет охраны» или «предмет преступления». То есть разделения на понятия «объект преступления» и «предмет преступления» не предусмотрено.

Ключевые слова: *вмешательство в деятельность судебных органов, объект преступления, деяния, предмет преступления, правосудие, уголовная ответственность.*

Karkhut R.V. FEATURES OF OBJECT OF CRIME FOR INTERVENTION IN THE ACTIVITY OF THE JUDICIARY OF THE REPUBLIC OF POLAND

The object of crime, determined in the article 232 of the Criminal Code of the Republic of Poland, is studied in this Article. Described, that the object of crime in criminal legislation is one of the required elements of a crime. Determined, that in Polish doctrine of criminal law, in contrast to Ukrainian, rather than the concept “object of the crime” are used equivalent concept “object of protection” or “matter of the crime”. In other words, there is not division between concepts “object of the crime” and “matter of crime”.

Key words: *interference in judiciary, object of the crime, act, subject of crime, justice, criminal responsibility.*

Постановка проблеми. Вивчення питання про об'єкт злочину має важливе теоретичне і практичне значення. Саме об'єкт дає змогу розкрити соціальну сутність злочину, з'ясувати його суспільні небезпечні наслідки, сприяє правильній кримінально-правовій кваліфікації діяння, є, зокрема, важливим критерієм для класифікації злочинів, а також відмежування його від суміжних складів злочинів. Саме тому об'єкт злочину, як і його суб'єкт, об'єктивну та суб'єктивну сторони визнають самостійним і обов'язковим елементом кожного складу злочину. Крім того, характеристика поняття й сутності об'єкта злочину, а також дослідження кримінального права зарубіжних країн має важливе методологічне значення для вітчизняної науки кримінального права та законодавства.

Ступінь розробленості проблеми. Характеристика особливостей змісту поняття «об'єкт злочину» відображена в працях таких польських учених, як А. Марек, Б. Куніцка-Міхальська, В. Вольтер, І. Андреев, Й. Зіентек, Т. Лесько та інші. Аналіз наукових розробок кримінального права Республіки Польща з обраної теми дасть змогу надалі здійснити ґрунтовний компаративістський аналіз кримінального законодавства України, зокрема статті 376 Кримінального кодексу (далі – КК) України.

Метою статті є характеристика й аналіз особливостей змісту поняття «об'єкт злочину» як однієї з обов'язкових ознак складу злочину за законодавством Республіки Польща (стаття 232 КК Республіки Польща).

Вклад основного матеріалу. Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя передбачена розділом XXX КК Республіки Польща. У цьому розділі подається перелік злочинів, які спрямовані проти правильного функціонування інститутів, пов'язаних зі здійсненням правосуддя, а також реалізації судових рішень у широкому значенні цього слова. Як зазначає Б. Куніцка-Міхальська, систематизація в одному розділі статей КК Республіки Польща, які передбачали б відповідальність за злочини проти правосуддя й раніше розміщувалися в різних розділах, є, без сумніву, досягненням сучасної кодифікації кримінального права [1].

Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність судових органів передбачена статтею 232 КК Республіки Польща. Ця стаття сформульована так: «Хто за допомогою насильства чи неправомірної погрози вчиняє вплив на діяльність суду, підлягає покаранню у вигляді позбавлення волі від 3 місяців до 5 років».

У науці польського кримінального права, замість поняття «об'єкт злочину», вживаються рівнозначні поняття – «предмет охорони» або «предмет злочину». Тобто поділу на поняття «об'єкт злочину» і «предмет злочину» немає.

У статті досліджено об'єкт злочину, передбаченого статтею 232 Кримінального кодексу Республіки Польща. Закцентовано, що об'єкт злочину в кримінальному законодавстві – це один із обов'язкових елементів складу злочину. Установлено, що в науці польського кримінального права, на відміну від українського, замість поняття «об'єкт злочину», вживаються рівнозначні поняття – «предмет охорони» або «предмет злочину». Тобто поділ на поняття «об'єкт злочину» і «предмет злочину» не передбачено.

В. Вольтер вважає, що предметом охорони чи злочину є те, що має суспільну вартість, що охороняється кримінальним законом і на що посягає злочин. Будь-який злочин повинен характеризуватися предметом охорони. Його відсутність робить кримінально-правову заборону беззмістовною, а вчинення злочину – неможливим [3, с. 41]. Й. Зіентек указує, що суспільно небезпечне діяння посягає на суспільні цінності, якими є суспільні відносини [4, с. 46–48].

Т. Лесько зазначає, що предметом злочину є суспільні відносини, які знаходяться під кримінально-правовою охороною [5, с. 54]. В. Вольтер вважає, що суспільні відносини можна визнати предметом злочину, якщо мова йде про злочин загалом. Якщо ж розглядати окремі категорії злочинів, то наразі виникають деякі труднощі. Неможливо, зазначає В. Вольтер, теорію суспільних відносин як предмет злочину застосовувати цілковито до всіх злочинів (наприклад, до вбивства, оскільки життя людини, на яке посягає вбивство, не може бути жодним суспільним відношенням). У зв'язку з цим, вважає В. Вольтер, можна застосувати компромісний підхід, відповідно до якого загальним предметом охорони (злочину) є суспільні відносини, а предметом охорони окремих складів злочинів є щось інше. Такої самої думки дотримується й І. Андреев [6, с. 169].

Однак, продовжує В. Вольтер, привабливішим є інший підхід, який у жодному разі не применшує значення суспільних відносин. Достатньо як предмет злочину визнати певні суспільні цінності, які є основою суспільних відносин. Подібні цінності можуть бути пов'язані з певними матеріальними або нематеріальними предметами [7, с. 21]. Аналогічну позицію із цього питання займає К. Бухала. Він, зокрема, зазначає, що посягання на суспільні відносини під час учинення злочину здійснюється опосередковано. Учиняючи злочин, особа заподіює шкоду або створює загрозу заподіяння шкоди суспільним цінностям, що протягом століть визнаються такими традиційно. Можливо, до них навіть належать етичні, утилітарні, політичні, культурні, соціальні тощо цінності. Ці цінності є частиною складних суспільних відносин [8, с. 195].

Очевидно, такий підхід до змісту предмета охорони (предмета злочину) сьогодні є домінуючим у доктрині кримінального права Республіки Польща. Таку саму позицію обіймає й Верховний Суд Республіки Польща, який у вироку від 26 вересня 2003 року зазначив: «Злочином є діяння <...>, яке посягає на соціальні цінності, що визнаються суспільством і знаходяться під охороною не лише кримінального права, а й інших нормативних систем, у тому числі й моралі, традицій і національної гідності. Діяння, яке є злочином, має бути об'єктивно асоціальним у тому значенні, що завжди має спрямовуватися проти цінностей, що приймаються цим суспільством» [9].

Отже, у польській науці кримінального права, на відміну від української, домінуючою є концепція предмета охорони (предмета злочину) як суспільних цінностей, суспільних благ, що є окремими елементами суспільних

відносин. Водночас науковці не відкидають концепції суспільних відносин як предмета охорони (предмета злочину).

В українському кримінальному праві, на відміну від польського, поняття «об'єкт злочину» та його «предмет» виділяють окремо. Зокрема, існують такі погляди українських науковців щодо об'єкта злочину:

О. Костенко підходить до визначення об'єкта злочину так: «Очевидно, кримінальне право слід визнати найважливішою галуззю права, бо воно є засобом забезпечення найвищого соціального блага – соціального порядку, сприятливого для безпеки людини, зокрема безпечного її життя. Той, хто має безпеку, має можливість мати усе інше, а той, хто не має безпеки, втрачає можливість мати будь-що... Тому таким важливим є розвиток науки кримінального права, що сприяє утвердженню безпеки людини, її прав і свобод... Отже, можна стверджувати, що відповідно до цього має формулюватися і поняття об'єкта злочину у кримінальному праві. Формула визначення об'єкта злочину у кримінальному праві має бути такою: «Об'єкт злочину – це утворюючий безпеку, тобто заснований на законах соціальної природи порядок відносин між людьми з приводу матеріальних чи нематеріальних предметів, що охороняються кримінальним законодавством» [10, с. 232, 239].

На думку В. Тація, суспільні відносини як об'єкт кримінально-правової охорони – це певні зв'язки між людьми (суб'єктами відносин), які утворюються в процесі спільної матеріальної й духовної діяльності на підставі певного способу виробництва і специфіки, притаманної кожному етапу історичного розвитку суспільства. При цьому він стверджує, що будь-які суспільні відносини становлять цілісну систему таких ознак: 1) носії (суб'єкти) відносин; 2) предмет, із приводу якого формуються відносини, або, іншими словами, фактори, які визначають факт виникнення й існування такого взаємозв'язку; 3) суспільно значуща діяльність (соціальний зв'язок) як зміст відносин [11, с. 10].

Крім того, у вітчизняному кримінальному праві під об'єктом злочину пропонується визнавати людину або її суб'єктивні права (Д. Дріль, Г. Новосьолов), соціальні цінності (Є. Фесенко, П. Андрушко та ін.), правові блага (С. Гавриш, В. Наумов), інтереси (Є. Каїржанов, В. Винокуров) тощо [12, с. 127–128].

Як було зазначено вище, в українському кримінальному праві, на відміну від польського, поняття об'єкта і предмета злочину розглядаються на науковому рівні як нерівнозначні поняття.

Наприклад, В. Тацій визначає, що предметом злочину необхідно вважати будь-які речі матеріального світу, з визначеними якостями яких закон пов'язує наявність у дія особи ознак конкретного злочину. Звідси випливає, що предмет злочину є факультативною ознакою складу злочину, тобто визнається лише в тих конкретних складах злочинів, де він називається безпосередньо в нормі закону [13, с. 46–47].

А. Музика, Є. Лашук сформували такі правила встановлення предмета злочину:

1. Предметом злочину є матеріальні цінності, що фіксуються органами чуття людини або спеціальними технічними засобами.

2. Предмет злочину є складником об'єкта злочину та нерозривно пов'язаний із суспільними відносинами, які охороняються кримінальним законом і яким завдано істотної шкоди чи створюється загроза її заподіяння.

3. Предмет взаємопов'язаний із об'єктивною стороною: з приводу предмета вчиняються злочинні діяння та здійснюється безпосередній злочинний вплив на нього (інколи без такого впливу), а також предмет (у більшості складів злочинів) відрізняється від «активних» ознак – знарядь і засобів учинення злочину – своєю «пасивністю» і зв'язком із об'єктом злочину.

4. Предмет злочину пов'язаний з метою злочинця певним чином на нього вплинути. Тобто, як правило, злочинець не просто на нього впливає, а з приводу (стосовно) саме цього предмета вчиняє злочин. Ідеться не лише про умисні, а й необережні злочини.

5. Предмет злочину є факультативною ознакою (якщо він визначений у законі, тобто безпосередньо названий у кримінально-правовій нормі або логічно випливає з її змісту, предмет стає обов'язковою ознакою конкретного складу злочину) [14, с. 110–111].

Польські вчені зазначають, що кримінальне право виконує охоронну функцію, тобто встановлене законодавцем з метою охорони суспільних цінностей, благ від серйозних посягань. Кожен злочин посягає на конкретну цінність чи благо (життя, здоров'я, право власності, громадську безпеку, діяльність органів влади тощо). Уся сукупність цих цінностей, благ, що охороняються кримінальним законом, охоплюється загальним предметом охорони (загальним предметом злочину). Тобто кожен злочин, який посягає на конкретну цінність чи благо, є посяганням на загальний предмет охорони. Тому існує дві сторони предмета злочину: з одного боку, цінності й блага знаходяться під охороною кримінального закону, а отже, є предметом кримінально-правової охорони, з іншого боку, оскільки злочин посягає на ці цінності й блага, вони є предметом злочину [15, с. 107].

Крім загального предмета злочину, в науці польського кримінального права розрізняють видовий та індивідуальний (безпосередній) предмет злочину.

Видовим предметом злочину називають групу тотожних цінностей чи благ, які охороняються низкою кримінально-правових норм і на які посягає злочин. Водночас індивідуальним (безпосереднім) предметом злочину є те безпосереднє благо чи цінність, яке є предметом охорони конкретної кримінально-правової норми та на яке посягає конкретний злочин. Індивідуальні предмети охорони (злочину) завжди знаходяться в межах спільного для них видового об'єкта охорони (злочину).

По суті, аналізуючи поняття й систему предметів злочину в кримінальному праві Республіки Польща, можемо дійти висновку, що вони цілком відповідають поняттю й системі об'єкта злочину в кримінальному праві України. Навіть поділ предмета злочину в

кримінальному праві Республіки Польща на загальний, видовий та індивідуальний (безпосередній) відповідає класифікації об'єкта злочину «по вертикалі» – на загальний, родовий і безпосередній.

Законодавець групує кримінально-правові норми в розділах КК Республіки Польщі на підставі спільного або подібного видового предмета охорони. Однак не завжди окремі склади злочину, які мають аналогічний видовий предмет охорони, знаходяться в одному й тому самому розділі КК Республіки Польща. Наприклад, злочини проти волі згруповані не лише в розділі XXIII КК Республіки Польща, який так і називається «Злочини проти волі», а й у розділі XXIV КК Республіки Польща під назвою «Злочини проти свободи совісті та свободи визнання». Вирішальне значення тут має законодавча техніка, а також те, що окремим складам злочинів можуть мати не один, а кілька предметів кримінально-правової охорони (злочину). У такому випадку в польському кримінальному праві вживають термін «ближній» предмет злочину та «дальній» предмет злочину. Предмет злочину, а саме який він є – «ближнім» чи «дальнім», визначається за двома критеріями: роллю, яку цей суб'єкт відіграє в поведінці суб'єкта злочину, і видовою класифікацією злочинів. Причому в цьому разі не йдеться про оцінку важливості предмета злочину. Стосовно цього А. Марек зазначає, що використання в доктрині та практиці термінів «основний» і «додатковий» предмет злочину є невдалими [15, с. 109].

Видовим предметом злочинів, передбачених у розділі XXX КК Республіки Польща, є правосуддя. Про це свідчить сама назва розділу – «Злочини проти правосуддя». Причому видовим предметом є правосуддя, яке, крім звичайної роботи суду, охоплює також діяльність інших органів, прямо чи опосередковано пов'язаних зі здійсненням правосуддя, зокрема це стосується органів розслідування, органів виконання покарань, інших установ.

Як указує А. Марек, поняття правосуддя (*sensu stricto*) використовується тут у широкому значенні цього слова. Воно включає не лише діяльність незалежних судів, які мають виключну компетенцію на розгляд справ від імені держави, що є однією з найважливіших гарантій прав і свобод людини та закріплюється статтями 175–178 Конституції Республіки Польща, а й діяльність слідчих органів, органів прокуратури, які беруть участь у реалізації правосуддя шляхом виконання своїх функцій. На думку А. Марєка, у розділі XXX КК Республіки Польща передбачено відповідальність за злочини, які перешкоджають притягненню до кримінальної відповідальності, тобто кримінальному переслідуванню осіб і доведенню їхньої участі в учиненні злочинів, а також за злочини, що перешкоджають розгляду інших справ, зокрема цивільних, адміністративних тощо, та посягають на авторитет судових органів [15, с. 592].

Водночас варто зазначити, що в законодавстві Республіки Польща, як і в українському законодавстві, відсутнє будь-яке визначення поняття «правосуддя». Серед представників

доктрини польського права немає єдиного підходу до його формулювання. Звернімо увагу на те, що власне поняття правосуддя нерозривно пов'язане з поняттям справедливості. Польською мовою слово «правосуддя» звучить як «wumiąg sprawiedliwości», що в перекладі дослівно українською означає «здійснення справедливості». Фактично правосуддя в Республіці Польща є функцією держави, пов'язаною з вирішенням як публічних, так й індивідуальних спорів про право, має своїм завданням судове призначення покарань і стягнень, а також формування правових позицій, які ґрунтуються на суспільному визнанні, повазі, знаннях, етиці й авторитеті. Детальніший розгляд поняття «правосуддя» не є метою дослідження статті.

Що стосується індивідуального (безпосереднього) предмета втручання в діяльність судових органів, то, оскільки під час учинення цього злочину посягання відбувається лише на правосуддя, яке здійснюється судом, індивідуальним предметом цього злочину буде правосуддя у вузькому розумінні цього слова. Отже, виникає питання: таке правосуддя може здійснюватися будь-яким судом, утвореним відповідно до Конституції та законодавства Республіки Польща, чи лише деякими з них? На думку більшості науковців, правосуддям як індивідуальним предметом злочину, передбаченого статтею 232 КК Республіки Польща, не охоплюється діяльність Трибуналу Стану й Конституційного Трибуналу Республіки Польща, оскільки функції цих органів є особливими та не властивими для органів правосуддя [16]. Однак із цим не погоджується Б. Куніцка-Міхальська, яка вважає, що до компетенції правосуддя в цьому разі як індивідуальний (безпосередній) предмет злочину входить також і діяльність вищевказаних органів [17]. Водночас правосуддя виключає примирні, арбітражні та дисциплінарні суди [18].

Варто також зазначити, що правосуддя у вузькому розумінні цього слова є «ближнім» індивідуальним (безпосереднім) предметом злочину. Однак диспозиція статті 232 КК Республіки Польща, яка передбачає відповідальність за злочин, що досліджується, сконструйована так, що можна виділити й «дальній» індивідуальний (безпосередній) об'єкт цього злочину. Ним є здоров'я та інші особисті цінності й блага людини, яка, згідно зі своєю посадою, в суді здійснює правосуддя.

Висновки. У науці польського кримінального права, на відміну від українського, замість поняття «об'єкт злочину», вживаються рівнозначні поняття – «предмет охорони» або «предмет злочину». Тобто поділу на поняття «об'єкт злочину» і «предмет злочину» немає. У польському кримінальному праві виділяють загальний предмет злочину, а також розрізняють видовий та індивідуальний (безпосе-

редній) предмет злочину. Аналізуючи поняття й систему предметів злочину в кримінальному праві Республіки Польща, можемо дійти висновку, що ці поняття відповідають поняттю й системі об'єкта злочину в кримінальному праві України. Навіть класифікація предмета злочину в кримінальному праві Республіки Польща на загальний, видовий та індивідуальний (безпосередній) відповідає прийнятій у КК України класифікації об'єкта злочину «по вертикалі» – на загальний, родовий і безпосередній.

ЛІТЕРАТУРА:

1. System prawa karnego. O przestępstwach w szczególności / [I. Andrejewa, L. Kubickiego, J. Waszczyńskiego]. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich : Polskiej Akademii Nauk, 1989. – Т. 4 (II). – 655 s.
2. Kodeks karny : Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku / Dziennik Ustaw, 1997. – Nr. 88. – poz. 553 z późn. zmian.
3. Wolter W. Nauka o przestępstwie : analiza prawnicza na podstawie przepisów części ogólnej kodeksu karnego z 1969 r. / W. Wolter. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1973. – 362 s.
4. Zientek J. Karygodność i wina jako przesłanki odpowiedzialności karnej w nowym kodeksie karnym / J. Zientek // Prokuratura i Prawo. – 1998. – № 6. – S. 34–56.
5. Leško T. Prawo wojskowe PRL : w 2 t. / T. Leško, S. Rybaczek. – Warszawa : Ministerstwo Obrony Narodowej, 1987. – Т. 2. – 1987. – 290 s.
6. Andrejew I. Polskie prawo karne w zarysie / I. Andrejew. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976. – 497 s.
7. Materialne pojęcie przestępstwa i jego konsekwencje w prawie karnym / [W. Wolter, K. Buchała, K. Mioduski, F. Wróblewski] // Problemy nowego prawa karnego : materiały konferencji naukowej, 4–6 maja 1970 roku w Warszawie / [red. nauk. I. Andrejew; zebrał i do dr. przygot. L. Falandysz]. – Wrocław : Zakłady Narodowe imienia Ossolińskich, 1973. – 236 s.
8. Buchała K. Prawo karne materialne / K. Buchała. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980. – 780 s.
9. Wyrok Sądu Najwyższego z 26 września 2003 r. WK 18/03 // Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych. – 2003. – Т. 1. – 2054 s.
10. Костенко О. Культура і закон – у протидії злу / О. Костенко. – К. : Атіка, 2008 – 352 с.
11. Тацій В. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України / В. Тацій. – Х. : Українська юридична академія, 1994. – 74 с.
12. Тацій В. Об'єкт злочину / В. Тацій // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2013. – № 1(1). – С. 126–143.
13. Тацій В. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В. Тацій. – Х. : Вища школа, 1988. – 198 с.
14. Музика А. Про загальне поняття предмета злочину / А. Музика, Є. Лащук // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 1 (2). – С. 103–118.
15. Marek A. Prawo karne / A. Marek. – Warszawa : C. H. Beck, 2007. – 687 s. – (8, uaktualnione i zmienione).
16. Mozgawa M. Kodeks karny. Praktyczny komentarz / M. Mozgawa. – Warszawa : Oficyna, 2007. – 462 s. – (2).
17. Kodeks karny. Komentarz : w 2 t. / [B. Kunicka-Michalska, A. Wąsek i in.] ; pod. red. A. Wąsek. – Warszawa, 2005. – Т. 2 : Część szczególna : komentarz do artykułów 226–316, 2005. – 131 s.
18. Stafański R. Przestępstwo wywieranie wpływu na czynności sądu – art. 232 k.k. / R. Stafański // Prokuratura i Prawo. – 2002. – № 2. – S. 13.